

тическа култура — една от предпоставките за творчески постижения, а за съкровено и дълбоко сродяване със значими явления на живота, чийто художествен образ осмисля естетиките непреходното.

Анализите на ритмиката, строфиката и римите са необходими на Д. Колева, за да обобщи търсенията на Багряна по посока на богати и многопластови внушения. Независимо от това, дали проследява рима, отделна метафора или стилистична фигура, изследователката е непосредствено насочена към наситената с живот художествена реалност на произведенията. Както в медитативното, така и в пейзажното стихотворение авторската позиция възпелства лирическата стихия на дълбоко лиричното, усетено и преживяно. Ето защо и пътят, един от най-характерните образи в поетическия свят на Багряна, се налага като траен художествен знак за движение, промяна в битието на личността, устремена към новото.

В книгата на Д. Колева откриваме определен стремеж да се търси близост между теоретическите модели, създадени от съветските литературоведи, и художественото своеобразие на Багрянината ритмично-интонационна система. Това се отнася и до явление то „тактовик“, което намира съществено място в руската поезия, но трябва да се обоснове дали е присъщо за произведенията на българските творци. Все пак нужно е да имаме предвид, че съответствията в принципите на ритмична организация не са така преки, а винаги изразяват националноразлични развойни тенденции, които не могат да бъдат пренебрегнати. Руската поезия има свои традиции в използването на ритмични и интонационни средства, чийто изразителни възможности не е оправдано да пренасяме върху други национални поетически системи, въпреки школуването на българските автори. Един е долникът в руската поезия, а друго е неговото съответствие в творчеството на нашите поети. Очевидно Д. Колева е трябвало или да създаде ново понятие и термин, или да следи традиционно прилаганата стиховедска систематика, въведена от руски теоретици. Използвайки втората възможност, изследователката, разбира се, ограничава характеристиката на ритмичните явления, определящи облика на Багрянината лирика. Впрочем известен е фактът, че нашето литературознание много бавно се придвижва в стихознанието — една занемарена област, но с изключително важно значение за поетиката.

Днес интерпретацията на Багрянината лирика може би не изглежда така трудна — произведенията на нашата поетеса са оценени от литературната критика, — но все пак като всяко значимо дело, то е изпитание за изследователя. С тази задача Д. Колева се справя успешно, изявявайки качествата си на задълбочена интерпретаторка на лириката. Нейната книга — първата у нас моногра-

фия върху поетиката на Багряна — е написана с любов и преклонение към творчеството, което при най-добрите си образи се изравнява със световните висоти на поетическото изкуство.

Илия Пачев

„ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ от БОНЮ АНГЕЛОВ. С., Наука и изкуство, 1985

Съвсем закономерно личността и делото на Паисий Хилендарски са обект на засилен научен интерес както от страна на българската, така и на българистичната мисъл в чужбина. Неговата роля и значение предопределят съществуването и непрекъснатото увеличаване на голяма по количество и обхват на идеите литература, която реално обособява отделна област в литературната история и теория — знанието за Паисий. Усилията на цяла редица изследвачи у нас от края на миналия и особено от началото на новия век наред с безспорно големите заслуги за критичното осмисляне и актуалното възприемане на „История славянобългарская“ оставят неразрешени такива въпроси от изключителна важност като например нейното критично издание и характера на езика ѝ. След автори като М. Дринов, Б. Пенев, В. Н. Златарски, И. Орманджиев, М. Арнаудов издирванията са продължени от Б. Ст. Ангелов, И. Дуйчев, В. Проиков, В. Велчев, Хр. Христов. Така в последните десетилетия бяха обнародвани няколко монографични изследвания, издания на различни преписи на Паисиевото съчинение, негови преводи на новобългарски език. Към общата картина бяха прибавени някои нови факти, други, известни по-рано, получиха окончателно потвърждение. В това отношение специално заслужава да се отбележи ползотворната работа на българската научна експедиция в Атон — постигнатото от Б. Райков, както и новооткритите данни от българиста М. Матеев.

Името на Б. Ст. Ангелов е неразривно свързано с тази посока в литературноисторическите и текстоложки проучвания. Нещо повече, той се нарежда сред изследвачите, насочили голяма част от силите си към делото на Паисий Хилендарски, превърнали го в творческа отговорност и лична съдба. На специалистите са известни споровете около периодизацията на българската литература — „История славянобългарская“ като синор между средновековното и Възраждането. За съжаление прецизното разрешаване на проблема, като оставим настрана причините от чисто методологически характер, се възпрепятствуваше от един твърде „емпиричен“ момент — белите полета в науката за времето преди Паисиевата история. Б. Ст. Ангелов поет творчески риск и тежката

задача — да се издирят и въведат в научно обръщение образите на книжовна дейност от средата и края на XVIII в. Всъщност такъв беше и основният извод от паисиевските тържества през 1952 г., формулиран категорично от акад. Т. Павлов: крайна недостатъчност, а в много случаи и липса на фактологичен изворов материал, отсъствие на концепция за този преломен за литературата и културата ни период. Именно като отговор на тази нагряла необходимост се появиха редицата студии и етюди на Б. Ст. Ангелов, появили се двата тома „Съвременници на Паисий“ (1963)—и до днес единственото обемно изследване по въпроса.

Съществен принос за изучаването на Паисий са текстоложките студии на Б. Ст. Ангелов. С много упоритост авторът издирва и разглежда, обзорно или конкретно, редица преписи и преправки на „История славянобългарская“, между които изпъкват със значението си Жеравненският и Зографският преписи и Хилендарската и Рилската преправки. Непосредствено свързани с текстоложки и херменевтичните търсения са и проблемите за историческите, литературните и фолклорните извори, родни и чужди, използвани от Паисий. Тяхното недвусмислено установяване прави възможно изграждането на адекватен възглед за историографското значение на хилендарския монах, както и спомага за преодоляването на известни романтични и позитивистични тенденции в осмисляне на делото му. Пак в тази връзка са анализите върху конкретни текстове с оглед изясняването на определени идеологически или литературно-психологически въпроси. Към последното са насочени статиите с биографична тематика, които допринасят за „сглобяване“ образа на личността на Паисий — образ твърде въображаем поради оскъдицата от конкретни данни и сведения.

Голям дял от усилията на Б. Ст. Ангелов представят работите, които разглеждат рецепцията на „История славянобългарская“. Наред с общата картина на зараждащия се и канализиран впоследствие интерес към нея, установените начини на възприемане неминуемо очертават движенията на научната мисъл във времето, постиженията и неуспехите на поколенията научни работници, налагат задължителните изводи за нашето време.

Книгата пред нас представя целия този дългогодишен труд на Б. Ст. Ангелов, съдържа основните линии на посочените търсения. Казваме представя, защото от наистина многобройните и многопосочни публикации тя е събрала само малка част. Като изоставя един огромен контекст, книгата до голяма степен се колебае между проблемния сборник статии с присъщата му ограниченост на обхвата и енциклопедичната структура, която поради някои особености има осязаемо присъствие. Преди всичко за отбелязване е начинът на излагане на материала — сбито (някъде дори под формата на отделни точки)

в най-голяма степен обобщаващо както по отношение на резултатите, така и за различия между отделните автори. На второ място — не просто интересно, но и извънредно поучително е предаването на пътищата за достигане на крайните изводи — това, което днес знаем със сигурност за Паисий и неговата история. Пътища, проследени не само като трудности в личните търсения, но и като цялостен процес в познанието за българския възрожденец. На трето място ще изтъкна конкретното изброяване на нерешените засега въпроси, на тези, които подлежат все още на проверка, на съществуващите „бели полета“, на възможните посоки за търсене на отговори по един или друг проблем — факт, твърде рядко срещан в научни трудове. Не на последно място е и подробното описание на собствената работа в различните библиотеки и архиви — данните къде какво може да се търси и кои са вероятните местонахождения на преписи и преправки при установени липси. Всичко изброено превръща книгата в един изключително ценен справочник, познаването на който би било задължително начало в дейността на всеки изследвач, посветил се на проблемите, свързани с Паисий, неговото дело и време, с проблемите на Българското възрождане изобщо. Ето защо още веднъж ще изразим съжалението си за краткия обем, за многобройните изоставени факти, които авторът е издирил, уточнил и коментирал в досегашната си работа. Вярно е, че представените статии са по най-глобалните въпроси на третираната област: критичното издание на историята, преписите и преправките, изворите, рецепцията, но вярно е и че по този начин се нарушава изчерпателността, пълнотата, при това става дума за постигнати резултати, за изводи, които са факти. Пък и няма може да съществуват маловажни неща, свързани с името на Паисий!

Подредбата на изследванията в книгата не е еднаква. И тука вероятно е имало съображения от гледна точка на важността не толкова на посоката на изследванията, колкото на постигнатите обобщения, пряко насочени към решаването на главния практически въпрос — критичното издание на „История славянобългарская“. Така най-голям дял заема текстологичните разработки, балансирано са представени статиите с обзорна и рецептивна насоченост и най-кратко тези, които изпълняват сравнително-исторически, фактологически и херменевтични задачи, които разглеждат идеологически и извороведски проблеми. Оставяйки верен на своя начин на работа, авторът обнародва като приложение интересни документи, свързани с разглежданния материал, документи, върху които гради своите доказателства. Макар на някои места да се чувствуват пропуски в актуализацията на фактите, книгата съответствува на най-новите постижения в науката. По такъв начин закъснялото ѝ включване в съвременния контекст буди още един основателен въпрос.

Основни и спорни проблеми, по които Б. Ст. Ангелов заема позиция във встъпителния си обзор — „Паисий Хилендарски — основоположник на българската историография“ — са на първо място, многопосочното, често пъти напълно противоположно интерпретиране на паисиевската „простота“; на второ — отношението на Паисий към историята, участието на легендарното в съчинението му, делът на измисленото от него, въпросът за трактовката на източниците. Прави се интересен преглед на преписите, в които специално се споменава името на хилендарския монах, както и на „дързостта“ на преписвачите за редаткиране на историята. От тези факти се извеждат заключения в психо-литературен план.

С подробен коментар на всички (в това число и най-новите), данни се характеризира втората статия, посветена на установяването на точната дата на смъртта на Паисий. Процесът на узряване и възприемане на научните истини е най-яръкят елемент на работата за първообраза на „История славянобългарская“. Тук са засегнати и въпроси, свързани с научната етика. Авторът се приобщава към изследвачите, които преценяват значението на Паисиевата история като „обществено-политическо и културно“ („Към въпроса за изворите на „История славянобългарская“). Пак тук аска спорния въпрос за идеализацията на събитията от Паисий. В случая Б. Ст. Ангелов

призовава към исторически подход при разрешаване на проблема — отчитането на различията между нашата и тогавашната гледна точка е аргумент с голяма убедителност. В статията се изразява убеждението, че делът на славянските извори, използвани от българския възрожденец, е значително по-голям. В анализите на текстове от историята Б. Ст. Ангелов защитава възгледа за равнището на запознатост на Паисий с идеите на времето. В съпоставителен план са разгледани редица сходни и близки идеи и възгледи, споделяни и от хилендарския монах, и от чужди историографи. В схематизиран вид е представена картината на българската литература от XVIII в., в която са включени и авторите, работили в чуждоезична среда.

В началните страници на книгата се намира редакционната оценка, че тя предствлява интерес за широк кръг от обществените български кръгове наред, разбира се, със специалистите. Продължавам да мисля за усилията, за постигнатото от автора, което е останало извън текста, което ще остане непознато именно за тези широки читателски кръгове. Мисля за възможността книгата да се превърне в една своеобразна енциклопедия „Паисий“, което най-добре би отговаряло на изследвача Б. Ст. Ангелов. Дългогодишните му разработки по проблема и постигнатите резултати ни убеждават в това.

Камен Михайлов

Хроника

ПРОБЛЕМАТИКА НА ДЕСЕТИЯ
МЕЖДУНАРОДЕН КОНГРЕС
НА СЛАВИСТИТЕ — СОФИЯ—1988 г.

I. Езикознание

1. Структура и история на праславянския език. Балтославянски етнолингвистични отнoшения.

2. Сравнително и историческо изучаване на славянските езици и диалекти. Междуетнически контакти. Ономастика.

3. Съпоставително (типологическо) и арелоно изучаване на славянските езици и диалекти.

4. Изучаване на структурните и семантичните особености на съвременните славянски езици.

Социolingвистика, лингвистика на текста.

5. Същност и развой на старобългарския език. Ролята му във формирането и развитието на другите славянски езици.

II. Литературознание

1. Старите славянски литератури до края на XV век и ролята на старата българска литература в тяхното развитие.

2. Течението хуманизъм в славянските литератури.

3. Славянските литератури в контекста на световното литературно развитие през XIX—XX век (направления и жанрове).

4. Естетическата система на социалистическата реализъм и етическата проблематика в съвременните славянски литератури.

5. Историческата поезика на славянските литератури.

6. Теория на литературата в славянските страни.

III. Литературно-лингвистични проблеми

1. Сравнителната поезика в славянските литератури. Синхронен и диахронен аспект.